

Василь Ягупов,
доктор педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
ORCID ID 000-0001-7325-1220

Аділе Бекірова,
кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України
ORCID ID 0000-0001-5427-9965

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті подано методичні основи формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів, обґрунтовані на провідних ідеях і положеннях сучасних методологічних підходів до їх підготовки, а також з урахуванням сучасного досвіду потреби для системи освіти яскравих, творчих, оригінальних професіоналів педагогічної справи, у яких сформовані провідні професійно важливі якості, зокрема самостійність, емпатичність, толерантність, рефлексивність, мобільність, відповідальність, самоорганізованість та автономність.

Їх основу складає комплексна методика як педагогічна система, що ґрунтується на провідних ідеях і положеннях суб'єктно-діяльнісного й компетентнісного підходів до їх професійної підготовки та містить принципи, конкретні форми, цілеспрямовано скомпоновані методи, прийоми й засоби формування їх професійної суб'єктності на основних етапах професійної підготовки.

Ключові слова: *методичні основи, комплексна методика, учитель початкових класів, формування, професійна суб'єктність.*

Актуальність статті визначається тим, що сучасна школа вимагає яскравих, творчих та оригінальних учителів, які мають професійно важливі якості, зокрема самостійність, емпатичність, толерантність, рефлексивність, мобільність, відповідальність, самоорганізованість й автономність. Науковці наголошують, що «...Сучасність пред'являє до суб'єкта діяльності підвищені вимоги щодо наявності у нього творчої активності, уміння знаходити нові шляхи вирішення проблем, по новому підходити до них, знаходити нові форми роботи з персоналом, впливати на людей» [2, 3].

Вони необхідні для суб'єктної поведінки педагога, суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями, ціннісного ставлення до них. Одночасно ці якості є основними проявами його професійної суб'єктності – інтегральної професійно важливої якості кожного вчителя, що має формуватися, на наше переконання, у процесі професійної підготовки в педагогічному ВНЗ. Але, як показує досвід, власне система освіти, насамперед початкової, потребує творчих, автономних, самоорганізованих педагогів.

Мета статті – обґрунтування методичних основ формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному ВНЗ.

Аналіз результатів останніх досліджень. Проблема забезпечення суб'єктності вчителів у педагогічній діяльності досліджується в різних аспектах, а саме: з позицій особистісно-орієнтованого (О. В. Бондаревська, В. В. Рибалка, О. А. Савченко, В. В. Серіков, Л. М. Фрідман, Г. А. Цукерман, В. В. Ягупов), діяльнісного (П. П. Блонський, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, О. О. Ухтомський), розвивального (Б. В. Гершунський, В. В. Давидов, Е. Ф. Зеєр, В. І. Ельконін), акмеологічного (О. О. Бодальов, А. О. Деркач, О. А. Дубасенюк, Н. В. Кузьміна), гуманістичного (В. О. Сухомлинський, Ш. О. Амонашвілі) підходів. Їх спільною ідеєю та провідним принципом щодо тих, хто вчиться, є включення їх навчальної діяльності у процеси життєвого самовизначення й саморозвитку.

У психолого-педагогічному аспекті ця проблема знайшла обґрунтування у працях О. М. Волкової, В. В. Желанової, Ю. М. Журат, В. Г. Кушова, С. Д. Максименка, В. І. Осьодла, О. Я. Савченко, В. О. Сластьоніна, В. І. Слободчікова, В. В. Ягупова та ін.

Методичні аспекти розвитку суб'єктності фахівця обґрунтовані В. І. Осьодло. Зокрема вони містять:

I. «Інформаційний комплекс. Цей вид розвивальної роботи був орієнтований на формування інформаційної основи, що створює найповніше уявлення про професійну діяльність як сферу докладання суб'єктних зусиль, актуалізацію суб'єктного потенціалу, про змістову специфіку професійної взаємодії різних суб'єктів діяльності...»

II. Розвивально-корекційний комплекс, спрямований на розвиток структурних компонентів суб'єктності, що визначають її функціональну ефективність...»

III. Методичний комплекс психологічного й психофізіологічного забезпечення, орієнтований на профілактику несприятливих тенденцій у самооцінці..., опанування навичок психофізичного відновлення після тренінгових процедур і службових навантажень, а також усвідомлення можливості здобуття кожним учасником тренінгу психологічної допомоги з приводу проблем, що виникають у зв'язку з новим баченням особистісно-професійних перспектив» [3, 209-210].

Але проблема професійної суб'єктності та її формування у вчителів початкових класів виявилася недостатньо дослідженою. Також практично відсутні напрацювання щодо методичних основ формування в них професійної суб'єктності в педагогічному ВНЗ.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз теоретичних джерел із проблеми професійної підготовки педагогів, теорії й методики формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів; класифікація та систематизація теоретичних даних, конкретизація теоретичного й практичного знання, що стосується методичних аспектів

обґрунтування формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному ВНЗ; індукція та дедукція, порівняльний аналіз отриманих теоретичних матеріалів. Це дало можливість обґрунтувати методичні основи формування професійної суб'єктності майбутніх учителів початкових класів у педагогічному ВНЗ.

Виклад основного дослідницького матеріалу. На підставі аналізу результатів педагогічних і психологічних досліджень, присвячених основним аспектам формування професійної суб'єктності майбутніх педагогів, а також змісту цього процесу, обґрунтуємо методичні основи її формування у майбутніх учителів початкових класів. Для цього мають бути певні методичні основи, система методичної роботи, комплексна система. У процесі їх обґрунтування враховано такий методологічний аспект, як: «...сконструйований суб'єктом простір містить найбільш значущі події та явища діяльності, які є вираженням власної індивідуальності як значущої й потрібної для себе та інших (самовираження), самоздійснення (реалізація своїх потенцій), самоутвердження, самостійності (здатність до планування, регулювання цілеспрямованості власної діяльності, рефлексії й саморефлексії), творчості (здатність до автономної поведінки, саморегуляції й міжсуб'єктної взаємодії), самоосвіти, упевненості в собі, послідовності в досягненні цілей, умінні відстоювати свої права тощо» (С. Д. Максименко, В. І. Осьодло) [2, с. 5].

Їх основу складають:

- провідні ідеї та положення суб'єктно-діяльнісного, системного й компетентнісного підходів;
- специфічні дидактичні принципи, що стосуються провідної ролі вчителя в початковій шкільній освіті;
- комплексна методика формування професійної суб'єктності в майбутніх учителів початкових класів у педагогічному ВНЗ, що являє собою цілеспрямовано створену педагогічну систему, обґрунтовану на провідних ідеях сучасних методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів. Вона складається з мети, принципів, а також цілеспрямовано скомпонованих раціональних методів, способів, прийомів, засобів, організаційних форм формування їх професійної суб'єктності, які розподілені по певних етапах. Реалізація цих етапів передбачає домінування таких активних методів навчання, як навчальні зустрічі, навчальні дискусії, експертні консультації та майстер-класи.

Формування професійної суб'єктності педагогів окреслює досягнення таких цілей: розвиток навчальної суб'єктності студентів і становлення її творчим суб'єктом, позитивне сприйняття вимог майбутньої педагогічної діяльності й цілеспрямоване формування своєї професійної компетентності у творчій навчальній і квазіпрофесійній діяльності, залучення студентів до самоосвіти, самовиховання та саморозвитку як майбутніх суб'єктів педагогічної діяльності в початковій школі.

Цей процес має проходити кілька етапів із конкретною траєкторією: суб'єкт власної психічної активності – навчальна суб'єктність або суб'єкт навчальної діяльності – суб'єкт квазіпрофесійної діяльності – суб'єкт педагогічної діяльності в початкових класах. Ця траєкторія охоплює весь період навчання у ВНЗ на рівні підготовки бакалаврату.

Перший етап – **профорієнтаційний** – забезпечує тісний зв'язок між ВНЗ і школою й націлений на цілеспрямовану роботу зі школярами та абітурієнтами. Його метою є формування в майбутніх абітурієнтів педагогічного ВНЗ усвідомленої позиції щодо свого педагогічного майбутнього. Так, нами взята за основу програма з профорієнтації, складена Є. О. Клімовим і С. М. Чістяковою, що містить три частини: 1) знайомить зі світом професій; 2) показує необхідність врахування особистісних інтересів, схильностей, особливостей здоров'я та психофізіологічних властивостей особистості у виборі професії; 3) націлює на виділення професійних цілей і складання особистісного професійного плану. Успішність проходження цього етапу в середній школі є необхідною умовою для успішного формування професійної суб'єктності студентів як педагогів у ВНЗ.

Другий етап – **усвідомлене сприйняття студентами себе на основі самооцінювання й саморефлексії, прагнення свідомо «чинити» у процесі професійної підготовки, організації власної навчальної діяльності, особливо на початковому етапі – першому курсі – як студент**. Особлива актуальність цього етапу пов'язана з тим фактом, що основну частину вступників у педагогічні ВНЗ складають, на жаль, так звані «середняки». А підвищення соціального статусу вчорашнього абітурієнта до студента, зміна звичного оточення, де був постійний контроль із боку дорослих, і довгоочікувана «свобода» провокують у першокурсника стан ейфорії, що іноді триває до кінця першої сесії. Цю стадію формування суб'єктності майбутнього вчителя В. О. Сластьонін визначав як «нульову» або об'єктну суб'єктність, що передуює об'єкт-суб'єктній, суб'єкт-об'єктній і власне суб'єктній стадії [5]. У першокурсників починають формуватися навички та вміння самопізнання, рефлексивні й емпатійні здатності, вони засвоюють прийоми саморегуляції в навчальній діяльності та повсякденному житті.

На нашу думку, позитивні зміни будуть характерні лише для тієї частини, хто здійснив свідомий вибір професії педагога, тобто для тих, у кого формувалася суб'єктність студента – «...якісна й динамічна характеристика людини, що представляє собою стиль активності, «цілісний образ себе» в діяльності, сукупність професійних ціннісно-вольових установок, здатність бути активним стратегом власної освітньої діяльності, досвіду усвідомленої саморегуляції у взаємодії з людьми, які задають позитивну спрямованість процесу самореалізації [6, 26]. Найважливішим «об'єднуючим» елементом усіх компонентів суб'єктності студента на цьому етапі є його суб'єктна позиція. Необхідно формувати, стимулювати й розвивати конкретні прояви суб'єктності студента як майбутнього педагога, оскільки професійна суб'єктність ґрунтується на позитивному самостваленні, рефлексії,

саморефлексії й визнанні в себе діяльних, активно перетворювальних цілеспрямованих можливостей для самоактуалізації у професійній сфері, а також визначає його здатності до самодетермінації та саморегулювання професійної активності відповідно до зовнішніх і внутрішніх критеріїв ефективності, доцільності в ситуаціях, що передбачають, з одного боку, певну свободу вибору дій, а з іншого – відповідальність за результати своєї діяльності як суб'єкта управління [8, 78].

Це такі прояви: свідомо, творча цілеспрямована перетворювальна активність; здатність до свідомої діяльності, зокрема навчальної, є найважливішою рисою людини як суб'єкта буття; здатність до рефлексії; свобода вибору в навчальній діяльності, поведінці, здатність нести відповідальність за цей вибір; визнання унікальності студента як суб'єкта навчальної діяльності; сприяння розумінню та прийняттю іншої особи – педагогів і студентів. Орієнтиром на цьому етапі має бути таке положення: «Професійна суб'єктність педагога... ґрунтується на його позитивному ставленні до педагогічної діяльності тих, хто вчиться, позитивному самоставленні до самого себе як суб'єкта педагогічної діяльності в системі освіти ...» [8, 325].

Другий етап націлений на активізацію особистісної позиції студентів щодо свого професійного розвитку в ході адаптації до студентського життя. Основну роль тут відіграє дисципліна «Вступ до спеціальності». Його результатами є: пізнання самого себе як соціального й навчального суб'єкта, усвідомлення власних професійних перспектив і свідоме їх прийняття (рефлексивно-оцінний компонент); формування ціннісно-мотиваційного й насичення емоційно-вольового компонентів професійної суб'єктності, що актуалізують професійне самовизначення студента як педагога в початковій школі та стимулюють подальші творчі дії в системі педагогічної освіти; становлення суб'єктом навчальної діяльності як необхідної методологічної умови реалізації наступних етапів.

Третій етап – *імітаційно-професійний* – відбувається оволодіння теоретичними основами професійної суб'єктності та поступове формування її практичних аспектів (2-3 курс). Науковці звертають на нього особливу увагу, оскільки йдеться про «теоретичні основи професіоналізації особистості» [1, 97]. Він повністю ще неусвідомлений студентами. Відбувається боротьба мотивів майбутнього професійного – педагогічного – буття, особливо на 3-му курсі. Цей етап є центральним і системоутворювальним для педагогічної підтримки їх професійного самовизначення. Глибоке знання процесів навчання – необхідна умова підготовки вчителя. Структура основних освітніх програм передбачає базову й варіативну частини. Остання дає можливість розширити та поглибити знання, уміння, навички, здатності, визначені змістом базових дисциплін (модулів), отримати поглиблені знання та навички для успішної професійної діяльності й продовження професійної освіти в магістратурі. На цьому етапі необхідно створити умови для реалізації індивідуальної професійно-орієнтованої освітньої траєкторії в

межах таких дисциплін: «Творчий проект», «Навчально-дослідні роботи студентів», «Професійна підготовка українською, кримськотатарською мовами», «Образотворче мистецтво».

За основу педагогічної підтримки етапу вибрано поєднання суб'єктно-діяльнісно-розвивального підходу, що реалізується в дисципліні «Дидактика». У результаті освоєння цієї дисципліни у студентів формується комплексна здатність керуватися в педагогічній діяльності базовими культурними цінностями, сучасними принципами толерантності, діалогу й співпраці, готовність до толерантного сприйняття соціальних і культурних відмінностей учнів, формується шанобливе та дбайливе ставлення до історичної спадщини й культурних традицій різних народів, національностей та етнічних груп.

Сенс третього етапу полягає в інтеріоризації ціннісного ставлення студентів до педагогічної професії, формуванні суб'єктної позиції як педагога, набутті первинного практичного суб'єктного досвіду педагогічної діяльності в початковій школі.

На четвертому – *рефлексивно-професійному* – етапі, що завершує формування професійної суб'єктності студента в суб'єкт-суб'єктній взаємодії з однокурсниками і викладачами, водночас вдосконалюються всі її компоненти й інтенсивно розвиваються поведінково-діяльнісний та індивідуально-суб'єктний, які формують суб'єкта педагогічної діяльності (4 курс).

Практичні дії студента розширюють його суб'єктний досвід педагогічної діяльності, стимулюють прояв творчості та формування індивідуального «почерку» педагогічного буття. Для цього необхідно розвивати рефлексивні вміння, розширювати суб'єктний досвід співпраці з однокурсниками й викладачами, сприяти набуттю досвіду саморегуляції, індивідуальної та групової рефлексії, лідерського досвіду шляхом актуалізації свого суб'єктного досвіду: «самореалізація суб'єкта містить усвідомлення, вибір і реалізацію тих аспектів індивідуальності, що сприяють його самовираженню, реалізації своїх потенцій, формування власної системи смислів, цінностей, мотивів, уявлень про себе, постановку цілей і визначення способів їх досягнення, а також перетворення себе» [2, 7].

Основна увага на цьому етапі має приділятися використанню інтерактивних педагогічних технологій, що дає можливість моделювати професійні ситуації майбутньої діяльності й виявляти проблеми професійного самовизначення молоді, а також спільно «проживати» варіанти їх вирішення. Можна використовувати низку дисциплін: «Методика викладання природознавства», «Технології вивчення галузі «Навколишній світ»».

Психологічні дисципліни допомагають усвідомити, з одного боку, свою унікальність як соціального й професійного суб'єкта, сприяють розумінню та пізнанню самого себе як суб'єкта, без яких не можна стати професійним суб'єктом і організувати власне суб'єктне буття, а з іншого – позитивно

впливають на формування суб'єктної поведінки у професійному – педагогічному середовищі.

Освоєння вищезазначених начальних дисциплін є, по-перше, необхідною базою для проходження педагогічної практики й подальшого освоєння дисциплін «Позаурочна діяльність з природознавства в початковій школі», «Організація дослідницької діяльності з природознавства», по-друге, закріплення практичних знань, формування практичних умінь суб'єктної поведінки у професійному середовищі.

Наше завдання в експерименті на цьому етапі полягало у зміні пасивної позиції студента на активну – суб'єктну, що безпосередньо сприяє його професійному самовизначенню як педагога. Тому за основу педагогічної підтримки етапу обрано дисципліну «Організація та управління початковою освітою». Вивчення дисциплін «Практикум з художньої праці», «Трудове навчання з практикумом», «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Технології вивчення дисципліни «Технології. Художня праця»» спрямовано на формування здатностей щодо навчання, виховання й розвитку молодших школярів з урахуванням соціальних, вікових, психофізичних та індивідуальних особливостей, зокрема їхніх особливих освітніх потреб. У цілому їх опанування формує здатність учителя організовувати співпрацю учнів і підтримувати їх активність та ініціативність, самостійність, розвивати творчі здібності, підтримувати суб'єктні прояви у навчальній діяльності.

Основним видом навчальних занять є практичні заняття, що проводяться шляхом використання інтерактивних педагогічних технологій – кейс-технологій, ділових ігор, «мозкового штурму», діалогу, що дають змогу моделювати ситуації суб'єктної поведінки й виявляти проблеми професійного самовизначення студентів як майбутніх педагогів і спільно «проживати» варіанти їх вирішення. Це сприяє «зануренню» студентів у проблему професійного самовизначення як суб'єктів педагогічного буття.

Усе це перевіряється й закріплюється в педагогічній практиці. Найголовніший аспект четвертого етапу – практична перевірка теоретичних знань на практиці, формування і закріплення практичних навичок та умінь суб'єктної поведінки, суб'єктного ставлення до свого фаху – учителя початкових класів. Цьому сприяють три види практик: навчально-ознайомча, навчально-виробнича «Перші дні дитини у школі» й переддипломна. Вони є основним ресурсом формування їх практичних здатностей, знаходження та формування індивідуального стилю суб'єктної поведінки в педагогічній діяльності в початковій школі. Без сумніву, саме на практиці студенти мають можливість найповніше усвідомити власну професійну суб'єктність шляхом актуалізації свого особистісного, суб'єктного та професійного потенціалів, практично вчаться сприймати вікові особливості учнів, організувати взаємодію з громадськими й освітніми організаціями, дитячими колективами і батьками для розв'язання педагогічних функцій, використовувати можливості освітнього середовища для актуалізації суб'єктного потенціалу,

здійснювати професійну самоосвіту, особистісне та професійне зростання, «перевіряти» в педагогічній діяльності, зокрема проектувати подальший освітній «маршрут» і професійну кар'єру як вчителя початкових класів. Для актуалізації отриманих практичних знань, усвідомлення суб'єктної культури поведінки й закріплення суб'єктної позиції як педагога проводяться установчі та підсумкові конференції.

Варто зауважити, що така організація змінює ставлення студентів до практик, розвиває мотивацію набуття фаху педагога, демонструє їх сильні сторони і слабкі місця. Водночас студенти, які проявили себе як суб'єкти педагогічної діяльності, отримують пропозиції щодо працевлаштування за місцем проходження практики.

Необхідно підкреслити, у ході практики у них формується об'єктивна самооцінка як суб'єкта педагогічної діяльності, а після неї на захисті представляються результати набуття досвіду педагогічної діяльності, вони захищають виконане індивідуальні завдання. Ці заходи формують рефлексивні вміння, дають можливість «пережити» педагогічне буття, об'єктивно оцінити самого себе як педагога, а також спільно з викладачами обговорити проблемні питання та визначити подальші дії щодо професійного становлення, з'ясувати розвиненість суб'єктних якостей, зокрема «усвідомленості, наявності гуманістичних установок, автономності, цілісності, відповідальності, стійкості, оптимізму, життєтворчості, схильності до ризику, розуміння себе, здатності до рефлексії тощо» [2, 16].

Важливим етапом є переддипломна практика, основне завдання якої полягає в самоперевірці студентом свого педагогічного «Я», тобто професійної суб'єктності – здатності й готовності до педагогічної діяльності в початковій школі. Для цього забезпечується діалоговий простір «студент – роботодавець – співробітники ВНЗ», у межах якого студенти ознайомлюються з функціонуванням школи, усвідомлюють вимоги школи до них і можливості працевлаштування.

Унаслідок реалізації цієї комплексної методики в них відбуваються такі позитивні зміни: 1) становлення суб'єктом навчальної діяльності – навчальна суб'єктність; 2) усвідомлення себе як майбутнього суб'єкта педагогічної діяльності в початковій школі та його сприйняття; 3) набуття комплексної здатності формувати ієрархію цілей навчальної й квазіпрофесійної діяльності як суб'єкта навчальної діяльності та їх свідомо реалізація; 4) прояв себе як суб'єкта педагогічної діяльності в початковій школі, тобто суб'єкта квазіпедагогічної діяльності у ВНЗ; 5) прояв себе як першопричини, суб'єкта завершених педагогічних дій, тобто як суб'єкта педагогічної діяльності в початковій школі.

Таким чином, таку комплексну методику можна вважати досить ефективною й можна творчо адаптувати до будь-якого педагогічного ВНЗ з урахуванням специфіки регіону, що потребує експериментального дослідження – перспективний напрям подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ложкін Г. В. Проблема суб'єкта як теоретична основа професіоналізації особистості / Г. В. Ложкін, Н. С. Глуханюк, Н. Ю. Волянчук // Психологія і суспільство. – 2003. – № 2. – С. 97–103.
2. Максименко, С. Д. Структура та особистісні детермінанти професійної самореалізації суб'єкта / С. Д. Максименко, В. І. Осьодло // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої.– Кам'янець Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 8. – С. 3-19.
3. Осьодло Василь. Суб'єктний підхід у психологічному супроводі професійного становлення офіцера / Василь Осьодло // Психологія особистості. – 2013. – № 1(4). – С. 204-213.
4. Осьодло В. І. Психологічні засади становлення суб'єкта військово-професійної діяльності : автореф. дис ... д-ра психол. наук / В. І. Осьодло. – Київ, 2013. – 40 с.
5. Слостенін В. А. Психолого-педагогическое образование и становление субъектного потенциала личности учителя [текст] / В.А. Слостенін // Педагогический профессионализм в современном образовании : мат. III Междунар. науч.-практ. конф. (21-22 февр. 2007 г., г. Новосибирск) / под ред. Е. В. Андриенко. – Новосибирск : НГПУ, 2007. – С. 5–21.
6. Сыромятников И. В. Профессионализм, субъектность и самоопределение специалиста : концептуальные подходы к определению и развитию [монография] / И. В. Сыромятников, И. Г. Ожерельева, Э. В. Репин. – М.: изд-во СГУ, 2009. – 208 с.
7. Ягупов Василий. Субъектность и профессиональная субъектность педагога как интегральный показатель сформированности его профессиональной компетентности / Василий Ягупов // Развитие сучасної освіти: теорія, практика, інновації : зб. мат. II міжнар. наук.-практ. конф. (25–26 лютого 2016 р., м. Київ). – К. : Міленіум, 2016. – С. 324-325.
8. Ягупов В. В. Формирование и развитие профессиональной субъектности офицеров [текст] / В. В. Ягупов, Н. А. Крышталъ, В. Н. Король // Известия Российской академии образования. – 2013. – №1. – С. 74–83.

REFERENCES

1. Lozhkin, H. V. (2003) Problema subiekta yak teoretychna osnova profesionalizatsii osobystosti [The problem of the subject as the theoretical basis for the professionalization of the individual]. *Psykhologhiia i suspilstvo*, 2, 97–103 (in Ukrainian).
2. Maksymenko, S. D. (2010) Struktura ta osobystisni determinanty profesiinoi samorealizatsii subiekta [Structure and personal determinants of professional self-actualization of the subject]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykhologhii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy / Za red. S.D. Maksymenka, L.A. Onufriievoi.*– Kamianets Podilskyi: Aksioma, 8, 3-19 (in Ukrainian).
3. Osodlo Vasyi. (2013) Subiektnyi pidkhid u psykhologichnomu suprovodi profesiinoho stanovlennia ofitsera [Subjective approach in psychological support of professional formation of an officer]. *Psykhologhiia osobystosti*, 1(4), 204-213 (in Ukrainian).
4. Osodlo, V. I. (2013) Psykhologichni zasady stanovlennia subiekta viiskovo-profesiinoi diialnosti [Psychological principles of the formation of the subject of military-professional activities]. (Abstract of Doctors of Sciences thesis), 40 s. (in Ukrainian).
5. Slastenin, V. A. (2007) Psikhologo-pedagogicheskoye obrazovaniye i stanovleniye subyektnogo potentsiala lichnosti uchitelya [Psychological and pedagogical education and the formation of the teacher's subjective potential]. *Pedagogicheskiy professionalizm v sovremennom obrazovanii : mat. III Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. (21-22 fevr. 2007 g., g. Novosibirsk)*, 5–21 (in Russian).

6. Syromyatnikov, I. V. (2009) Professionalizm. subyektivnost i samoopredeleniye spetsialista : kontseptualnyye podkhody k opredeleniyu i razvitiyu [Professionalism, subjectivity and self-determination of a specialist: conceptual approaches to definition and development]. (Monografiya), Izd-vo SGU, 208 s. (in Russian).

7. Yagupov Vasiliy. (2016) Subyektivnost i professionalnaya subyektivnost pedagoga kak integralnyy pokazatel sformirovannosti ego professionalnoy kompetentnosti [Subjectivity and professional subjectivity of the teacher as an integral indicator of the formation of his professional competence]. Rozvitok suchasnoi osviti: teoriya. praktika. innovatsii : zb. mat. II mizhnar. nauk.-prakt. konf. (25-26 lyutogo 2016 r.. m. Kiiv). Milenium, 324-325 (in Russian).

8. Yagupov, V. V. (2013) Formirovaniye i razvitiye professionalnoy subyektivnosti ofitserov [Formation and development of professional subjectivity of officers]. [tekst] Izvestiya Rossiyskoy akademii obrazovaniya, 1, 74-83 (in Russian).

РЕЗЮМЕ

Васи́лий Я́гупов,

доктор педагогических наук, профессор
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Адиле Бекирова,

кандидат педагогических наук, доцент
Институт профессионально-технического образования НАПН Украины

Методические основы формирования профессиональной субъектности будущих учителей начальных классов

В статье даются методические основы формирования профессиональной субъектности будущих учителей начальных классов, обоснованы на ведущих идеях современных методологических подходов к подготовке педагогов, а также с учётом современного опыта необходимости для системы образования ярких, творческих, оригинальных профессионалов педагогической работы, у которых сформированы ведущие профессионально важные качества для педагога, в частности самостоятельность, эмпатичность, толерантность, рефлексивность, мобильность, ответственность, самоорганизованность и автономность.

Их основу составляет комплексная методика как педагогическая система, что основывается на ведущих идеях и положениях субъектно-деятельностного и компетентностного подходов к профессиональной подготовке учителей начальных классов и включает принципы, конкретные формы, целенаправленно комбинированные методы, приёмы и средства формирования их профессиональной субъектности на основных этапах профессиональной подготовки.

Ключевые слова: методические основы, комплексная методика, учитель начальных классов, профессиональная субъектность, формирование.

SUMMARY

Vasyl Yagupov,

Doctor of Pedagogical Sciences
National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy,

Adile Bekirova,

Ph.D., Associate Professor of Elementary Education,
the Professional Technical Education Institute,
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Methodical fundamentals of formation of professional subjectivity of future teachers of elementary school

Introduction. *The article substantiates the problem of methodical fundamentals in the form of a complex method of formation of the professional subjectivity of future teachers of elementary school by studying specific academic disciplines in the process of applying active forms and methods of their professional training.*

Purpose. *Methodological substantiation of the formation of professional subjectivity of future teachers of elementary school at pedagogical university.*

Methods. *Theoretical (analysis of theoretical sources); classification and systematization of theoretical data, specialization of theoretical and practical knowledge; induction and deduction, comparative analysis of the received theoretical materials.*

Results. *The complex method of forming the professional subjectivity of future teachers of the elementary school is considered as a created pedagogical system, based on the leading ideas and modern methodological approaches to the professional training of future teachers, including concrete forms and purposefully combined methods and means of forming their professional subjectivity at the main stages of professional training. There are important requirements for the construction of an educational process in which its goals, principles, content, methods, technologies, tools and organizational forms reflect the modern requirements of vocational training for the purposeful formation of the professional subjectivity of future teachers of the primary school. The components of the educational process should be the basis of a comprehensive methodology for forming the professional subjectivity of future teachers of primary school and promote the purposeful formation of an integral professional importance quality –professional subjectivity.*

Originality. *The scientific novelty lies in the substantiation of the complex method of formation of professional subjectivity of future teachers of elementary school, as an integrated methodological system, which covers the whole period of obtaining the vocational education by future teachers of elementary school in a pedagogical university.*

The practical value of the results of the study *lies in its realization during primary teachers` training.*

Conclusion *(conclusions and recommendations for further research). The complex methodology for the formation of professional subjectivity of future teachers of elementary school promotes their positive changes, and the prospects for future research is to develop specific methods of formation of professional subjectivity.*

Key words: *methodical fundamentals; complex methodology; primary school teacher; formation; professional subjectivity.*